

LYSDESIGN - MELLEM FORNUFT OG FØLELSE

Den amerikanske lysdesigner Derek Porter gæstede DCL i forbindelse med Lysets Dag for at genopfriske Richard Kellys lysdesignunivers for os. LYS har interviewet Porter, som mener, at der 70 år efter lysguruen Kellys banebrydende tanker stadig er masser inspiration at hente.

AF ANNE BAY, CIV.ING.

INTERVIEW

Du underviser både på Parsons School of Design, og så har du din egen tegnestue – hvordan får du det til at gå op?

Ja, min kone bliver ved med at minde mig om, at jeg har to fuldtidsjob, og der går meget tid med begge dele. Min tegnestue er faktisk kun mig selv, og jeg medvirker i ca. 25 projekter årligt, store og små. Det er selvfølgelig nødvendigt at holde øje med, hvor meget tid jeg bruger på hver ting, men generelt synes jeg, at det er en stor fordel, at jeg også praktiserer. Det holder mig opdateret fagligt – både designmæssigt og teknisk. I de seneste år er der jo sket en rivende udvikling inden for f.eks. LED og lysdesignsoftware, som jeg jo så har mulighed for at lære gennem arbejdet på tegnestuen. I øvrigt er det bestemt med velsignelse fra Parsons School of Design, som ser et dynamisk samarbejde med verden udenfor som en fordel.

Kan du mon huske, hvornår du selv blev introduceret til Richard Kellys bebrejdsverden?

Jeg kan ikke komme i tanker om en bestemt dato, men det er i hvert fald mere end tyve år siden. Men faktisk var det først, da jeg blev inviteret til at tale på Lysets Dag, at jeg for alvor gav mig til at læse noget om Kelly og nogle af hans artikler. Jeg er jo ikke historiker, men det har været sjovt at dykke ned i både indholdet og ordene. Sproget kan nogen steder virke lidt antikveret og får en til at trække på smilebåndet, men indholdet er i orden. Det holder stadig.

Hvad synes dine studerende egentlig om Kellys opfattelse af lysdesign?

Ja, de studerende bliver introduceret til Kelly ret tidligt i forbindelse med lysdesignhistorie. Mange studerende er meget taknemmelige at arbejde med, og er næsten som ivrige fugleunger, der villigt tager imod alt, hvad man stopper i halsen på dem. De synes, at Kellys grundregler er in-

Derek Porter er lysdesigner (cand.mag. 1989 i Miljødesign) med egen tegnestue og lektor på Parsons School of Design i New York. Derek Porter har gæsteforelæst på mange andre universiteter, og hans arbejde som lysdesigner er anerkendt med adskillige designpriser. Foto: Maja Bay Overgaard.

tuitive og lette at huske. De tre elementære slags lyseffekter giver umiddelbart mening for dem, og er et glimrende udgangspunkt for selv at forstå og arbejde med lysdesign. Senere skal de naturligvis udvikle deres eget ”lyssprog” og forhåbentlig også kunne bryde med reglerne. Men man er nok nødt til at forstå reglerne, før man kan bryde med dem.

Kelly er kendt for sine tre elementære lystyper (ambient luminescence, focal glow og play of brilliance), men hvad glemmer folk normalt?

I min forberedelse til Lysets Dag fandt jeg faktisk ud af, at Kelly selv nævner seks såkaldte ”qualities of light”, som supplerer de tre elementære effekter: Intensitet, lys-hed, diffusion, spektral farve, retning og bevægelse. Jeg tænker dem lidt som udvidelser til grundelementerne. Kelly havde jo sin baggrund i teaterlys, hvilket har bidraget til hans høje bevidsthed om lysets

iscenesættende virkning. Og når vi nu er ved det, så tror jeg ikke, at jeg kan huske et eneste projekt, hvor Kelly har anvendt farvet lys. I halvtredsere har det nok også været ret begrænset, hvor meget han har kunnet jonglere med forskellige farvetemperaturer, men han synes altså at have koncentreret sig om det hvide lys.

Folk glemmer måske også lidt, at Kelly ikke havde kunne fuldføre sine idéer uden at kaste sig ud i design af lysarmaturer, som kunne give det ønskede lys. Der fandtes simpelthen ikke egnede løsninger på markedet.

Hvad ville Kelly mon have sagt til nutidens LED-belysning?

Jeg har jo aldrig selv mødt manden, så det bliver lidt noget gætværk. Jeg vil tro, at han ville synes, at LED-lys var spændende, og at han ville være begejstret for alle de muligheder, som vi i dag har til rådighed via LED – både farvemæssigt, armatur-

Omgivende lysshed ("Ambient luminescence").
Foto: Tom-van Hoogstraten, Unsplash.com.

Fokuseret skær ("Focal Glow").
Foto: John Towner, Unsplash.com.

Brillansspil ("Play of brilliance").
Foto: Jordan Steranka, Unsplash.com.

mæssigt og styringsmæssigt. Til gengæld ville han nok være skuffet over de praktiske implementeringer, som vi har set de seneste 10-15 år. Altså at vi ikke har lært mere om god belysning.

Hvilket Kelly-projekt er egentlig din egen personlige favorit?

Uha – det er et meget stort spørgsmål. De er så forskellige, og hvert projekt indeholder sine facetter. Men jeg vil da gerne nævne Kimbell Art Museum, som blev tegnet af Louis Kahn, og hvor særligt ovenlyssystemet er Richard Kellys fortjeneste. Mange undersøgelser ledte til et system bestående af perforerede aluminiumsplader, der leder dagslyset blidt ind i galleriet. Glass House tegnet af Philip Johnson er også et spændende projekt med mange gode detaljer, og der indgår også belysning udendørs.

Nu ved jeg godt, at jeg kommer til at lægge ordene lidt i munden på dig, men synes du, at Kellys tilgang kan være et middel til at danne bro mellem arkitekter og lysdesignere, sådan forstået at arkitekterne kan udtrykke sig med Kellys elementære lyseffekter på en måde, som også virker for teknikerne?

Ja, det kan man vel sige. Altså, de tre elementer er jo så simple, at vi alle sammen kan være med, og Kelly refererer jo til naturens lys, som vi alle kender. For arkitekterne og designerne er elementerne så vagt, poetisk eller luftigt definerede, at man let kan lægge sin egen tolkning ind over. Jeg tror, det er med vilje, at Kelly bruger så gådefulde ord, og ikke bare kalder begreberne for f.eks. diffust, rettet og glitrende lys. Omvendt, så er begreberne så firkantede, at man næsten kan planlægge efter dem, og let kommunikere indholdet til en lystekniker. Kelly arbejdede jo også selv på tværs af alle disciplinerne.

Alle tre elementer i samme rum. Foto: Anne Bay.

Richard Kelly

Richard Kelly (1910–1977) var en amerikansk lysdesigner, og betragtes som en af pionererne inden for arkitektonisk lysdesign. Kelly havde allerede etableret sin egen New York-baserede belysnings-praksis i 1935, før han tilmeldte sig Yale School of Architecture. Han uddannede sig derfra i 1944.

Richard Kellys mest bemærkelsesværdige projekter involverede samarbejde med tidens store arkitekter, herunder Mies van der Rohe, Philip Johnson, Eero Saarinen og Louis Kahn. Mest kendt er Kellys bidrag til New York State Theatre, Glass House, Kimbell Art Museum og Seagram Building.

Richard Kellys lysdesignfilosofi er centreret om tre "tenets of light" – tre hovedelementer, som bør indgå i ethvert lysdesign: At skabe en blød belysning af omgivelser, at fremhæve genstande og at skabe skarpe lysdetaljer. Han brugte udtrykkene "focal glow", "ambient luminescence" og "play of brilliance" til at illustrere disse idéer. Ordvalget her er inte-

ressant og næsten poetisk, idet det måske på dansk kan oversættes til "omgivende lysshed", "fokuseret skær" og "brillansspil" – ord som ikke er spor tekniske, og lægger op til en mere intuitiv, følelsesbaseret og naturinspireret tolkning. Kelly forklarer selv, at "omgivende lysshed" kan tolkes "som skumringståge over en bred flod, hvor himmel, flodbred og vand ikke kan skelnes fra hinanden". Et "fokuseret skær" forklarer han som "den ø af lys, som omgiver din yndlingslænestol", og "brillansspil" som "Times Square om natten Sollys på et springvand eller på bækkens små bølger". Disse tre teknikker var altid til stede i hans arbejde, skønt et specifikt projekts kriterier muligvis krævede, at et af elementerne var mere udtalt end et andet. Han var også en tidlig talsmand for dagslys og mente, at naturligt lys var den primære type lys, der definerer et rum, og at elektrisk belysning skulle tjene en supplerende rolle. Denne lagdelte tilgang til belysning skabte løsninger, der afbalancerede både interør og udvendig belysning.